

NASTAVNE METODE KAO POTICAJ UČENIKOVOJ KREATIVNOSTI

Dr. sc. Snježana Dubovicki, doc.
Anastazija Omićević, mag. primarnog obrazovanja
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Osijek, Republika Hrvatska

Sažetak:

U radu se problematizira važnost kreativnosti u nastavi u kojoj ona ima mnogostruku ulogu. Pored kreativnosti, naglašava se i važnost nastavnih metoda uz pomoć kojih učenici lakše uče, razvijaju kritičko mišljenje, izmjenjuju socijalne oblike, predlažu aktivnosti, oslobađaju se straha, potiskuju dosadu te su intrinzično i ekstrinzično motivirani za većinu aktivnosti u kojima aktivno sudjeluju.

Cilj je rada ispitati stavove učitelja i učenika prema nastavnim metodama kao mogućim poticateljima učeničke kreativnosti. Na osnovi triangulacije koja je primijenjena u istraživanju, prikupljeni su rezultati uz pomoć ankete, evaluacija pojedinih suvremenih nastavnih metoda te intervjua (s učiteljima i učenicima). Rezultati istraživanja pokazuju da nastavne metode utječu na poticanje učeničke kreativnosti, stvaraju ugodnu klimu, motiviraju učenike za nastavni sadržaj, potiskuju dosadu te potiču učenike na divergentno mišljenje.

Ključne riječi: kreativnost, nastava, nastavne metode, učenici¹, učitelji².

Uvod

Definicije suvremenosti nastave stalno se mijenjaju. To se ne događa samo zbog uvođenja suvremenih medija već i zbog omogućivanja učenicima da aktivnije sudjeluju u nastavnom procesu, prilagođavajući ga svojim interesima i potrebama. O važnosti sudjelovanja učenika u nastavi piše i Jurčić (2013). Škola koja teži biti modernom, humanističkom, otvorenom i kreativnom, zamjenjuje kruti nastavni program fleksibilnim kurikulumom, stavljajući učenika u središte nastavnog procesa (Renzulli i Reis, 1997; Renzulli, 1999; Sternberg, 2003; Koludrović i Reić Ercegovac, 2010; Matijević i Radovanović, 2011). Pored obrazovne uloge, naglašava se i potreba odgojne uloge suvremene nastave na svim razinama obrazovanja (Munjiza i Skender, 2005).

Ball i Forzani (2009) ističu kako vizija boljeg školovanja uključuje inovativne uporabe tehnologije, stavlja veći naglasak na grupni rad te integriranu i problemsku nastavu koja bi se trebala odvijati na temelju promijenjenih nastavnih planova i programa, kao i većih očekivanja učenika. Pored navedenoga, autori naglašavaju i važnost pripreme učitelja za izvođenje nastavnoga sata. Još nas je Glouton (citirano u Kroflin, 1987) upozorio na takav mogući scenarij istaknuvši da se škola ne bi trebala baviti drugim stvarima već stvaranjem samostalnih i inventivnih ljudi. Potrebno je da škola bude u službi djeteta, a ne društva koje djecu želi oblikovati prema svojim interesima i potrebama.

Možemo reći da kreativnost kao komponenta nastave ne gubi na važnosti tijekom proteklih nekoliko godina (i desetljeća), nego se, naprotiv, još intenzivnije naglašava. Koludrović i Reić Ercegovac (2010) u svom radu pišu o važnosti poticanja kreativnog mišljenja kao jednog

¹ Pod pojmom *učenik* podrazumijevaju se osobe obaju spolova koji sudjeluju u realizaciji nastave osnovne škole.

² Pod pojmom *učitelj* podrazumijevaju se osobe obaju spolova koji izvode nastavu u osnovnoj školi.

od ključnih čimbenika suvremene nastave u svijetu i kod nas. U suvremenoj se nastavi kreativnost smatra bitnom odrednicom koja pridonosi mijenjanju tradicionalne i reproduktivnom znanju usmjerene nastave u humanističku, stvaralačku i otvorenu zajednicu (Koludrović, 2009). Kreativnost ne možemo shvatiti kao jednoznačan pojam pa možemo reći da pojedinih definicija kreativnosti ima gotovo onoliko koliko ima i njegovih istraživača. Postoje brojne definicije, ali ni jedna nije općeprihvaćena. U ovome se radu kreativnost shvaća kao jedna od kvaliteta ličnosti koja svakom pojedincu omogućuje ostvarenje samoga sebe do punog potencijala. U širem smislu, sudjelovanje u kreativnim aktivnostima zbiva se na vrhuncu sposobnosti svakog pojedinca. Kreativnost podrazumijeva upotrebu divergentnog mišljenja, pronalaženje više odgovora na isto pitanje, oslobađanje emocija i humora te potiskivanje straha i dosade. Kao preduvjet razvoja kreativnosti, Koludrović i Reić Ercegovac (2010) te Škrbina (2013) posebno naglašavaju divergentno mišljenje. Kako bi u nastavnome procesu što uspješnije poticali kreativnost učenika, važno je osvrnuti se na četiri aspekta kreativnosti: stvaranje ideja, produbljanje ideja, slušanje svog unutarnjeg glasa te otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja (Treffinger, Young, Selby i Shepardson, 2002).

U takvoj nastavi učitelj ima posebnu ulogu, a svojim ponašanjem, postupcima i očekivanjima može ostvariti optimalne uvjete za razvoj učenikovih sposobnosti i umijeća (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010, 430). Istraživanja pokazuju (Mohamad, Suhaimi, Das, Salam, Bujang, Kamarudin, Siraj i Zurinah, 2009; Abrandt Dahlgren, Hult, Dahlgren, Segerstad i Johansson, 2006) da nastavnikova otvorenost za nova i drukčija rješenja te fleksibilnost u strukturiranju nastave pospješuju proces učenja i potiču stvaranje ugodne klime. O povezanosti kreativnosti s ugodnom odgojno-obrazovnom klimom pišu Bognar (2006) i Kragulj (2011). Nickerson (1999) navodi kako samo radoznao učitelj koji je otvoren novim idejama i inovacijama može osigurati povoljnu klimu za poticanje kreativnosti.

Kreativnost igra veliku ulogu u svim sferama života. Tu važnost trebaju prepoznati svi učitelji budući da su upravo oni glavni i odgovorni za razvoj kreativnih učenika u kreativne odrasle osobe, ali i za potpuno nestajanje najvažnije čovjekove karakteristike kreativnosti. Iz navedenih razloga nije poželjno pribjegavati samo frontalnoj nastavi zbog opširnosti sadržaja nego izgrađivati nastavu u kojoj ćemo zajedno sa učenicima dolaziti do rješenja.

Nastava u kojoj se potiče kreativnost sa sobom nosi i kreativne nastavne metode. Govoreći o metodama, u literaturi nailazimo na pojmovne dileme o tome je li „bolji“ izraz *strategije* ili *metode*. Marzano, Pickering i Pollock (2006) napominju kako je cilj primjene navedenih devet strategija koje spominju u svojoj knjizi, uključiti učenika u nastavni proces, naučiti učenika kritički promišljati te se uspješno koristiti znanjem stečenim na nastavi. Nastavne metode odgovaraju na pitanje kako ostvariti zadane ciljeve bez obzira na to o kojoj etapi nastave je riječ te bez obzira je li riječ o procesu poučavanja ili o procesu učenja (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010).

Nastavne metode, koje teže poticanju kreativnosti, trebaju doprinositi ostvarivanju određenih kognitivnih, afektivnih i psihomotornih ciljeva jer bi, u suprotnom, školovanjem postigli jednostrani rezultat. U kontekstu spoznaja suvremene psihologije možemo govoriti o nastavnim metodama kao načinima uz pomoć kojih dolazimo do *aktivnoga*, *iskustvenoga* i *anticipativnoga* učenja (Matijević i Radovanović, 2011). U nastavku rada istražujemo koliko nastavne metode imaju utjecaja na poticanje učeničke kreativnosti.

METODOLOGIJA

U istraživanju je korišten *transferzalni pristup* u kojemu se u istoj vremenskoj točki prikupljaju podatci koji se odnose na vremenski određene procese različitih skupina ispitanika: učitelja razredne nastave i učenika petih razreda osnovne škole. U cilju dobivanja što objektivnijih rezultata, korištena je *triangulacija* na osnovi koje su se podatci prikupljali iz triju različ-

tih izvora: ispitivanjem stavova učitelja uz pomoć ankete, ispitivanjem stavova učenika na osnovi evaluacija pojedinih nastavnih metoda te na osnovi rezultata dobivenih polustrukturiranim intervjuom u kojemu su sudjelovali i učitelji i učenici. Iz navedenih je razloga empirijski dio rada podijeljen u tri dijela. U radu se koristilo *kvalitativnim* pristupom, a neki od rezultata su kvantificirani u svrhu bolje interpretacije rezultata. Prilikom istraživanja vodilo se računa o *etici istraživanja* te o pitanjima koja nisu zadirala u intimnost ispitanika..

Cilj rada je istražiti imaju li nastavne metode utjecaja na poticanje učeničke kreativnosti. U skladu s navedenim ciljem, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

Je li učiteljima kreativnost u nastavi važna?

Kojim metodama je moguće poticati kreativnost učenika u nastavi?

Je li moguće poticati kreativnost u svim nastavnim predmetima?

Koje su emocije prisutne u kreativnim aktivnostima?

UZORAK I INSTRUMENT ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno 2013. godine među učiteljima razredne nastave (N=15) i učenicima dvaju petih razreda (N=40) OŠ Vladimira Nazora u Odžaku. U uzorak su ušli učenici petih razreda zato što je istraživanje provedeno na početku školske godine kada učenici još nisu imali uvid u cjelokupnu nastavu iz pojedinih nastavnih predmeta, a prošli su cjelokupnu razrednu nastavu i samim time su bili najkompetentniji uzorak za ovo istraživanje. Važno je naglasiti da učitelji ove škole rade prema Step by step programu u kojemu 5. razred predstavlja zapravo četvrti razred naše osnovne škole³. Uzorak je bio prigodni, a s obzirom na broj ispitanika koji je sudjelovao u istraživanju, ne možemo govoriti o reprezentativnom uzorku. Instrumenti kojima se koristilo pri istraživanju jesu: *anketa* koja se sastojala od 10 pitanja, a ispunjavala se pismeno uz zadatke dvostrukog, višestrukog i otvorenog/esejskoga tipa, *evaluacijski listići* na osnovi kojih se procjenjivala uspješnost pojedinih nastavnih metoda vezanih uz poticanje kreativnosti te *polustrukturirani intervju* uz pomoć kojega smo bolje interpretirali dobivene rezultate od strane učitelja i učenika.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

STAVOVI UČITELJA (ANKETA)

Prilikom provođenja istraživanja, prvo su ispitani stavovi učitelja razredne nastave (N=15) :

- *o kreativnosti kao fenomenu*
- *o kreativnosti u svakodnevnom životu*
- *o osobnoj kreativnosti*
- *o njihovoj ulozi u doprinosu razvoja kreativnosti učenika*
- *o učeničkoj kreativnosti*
- *o uvjetima poticanja kreativnosti*
- *osocijalnim oblicima u kojima se najviše potiče kreativnost*
- *o predmetima u kojima se najviše potiče kreativnost*
- *o vrsti pitanja u kojima se najviše potiče kreativnost.*

Odgovori koje smo dobili na ova pitanja bili su nam važni za stvaranje slike o uvjetima u kojima učenici mogu razvijati kreativnost. Rezultate donosi tablica 1

³ Nova kurikularna reforma također predviđa devetogodišnje osnovnoškolsko obrazovanje koje bi se odvijalo prema sličnom principu (Cjelovita kurikularna reforma (2016). Okvir nacionalnog kurikulum (ONK), prijedlog, 2016, 17-18).

Tablica 1: Stavovi učitelja o kreativnosti

Kategorije	Čestice	f	%
Kreativnost kao fenomen	Kreativnost posjeduju samo pojedinci	3	29
	Kreativnost je odlika svih ljudi	11	71
Kreativnost u svakodnevnom životu	Kreativnost je značajna za osobni i društveni razvoj	14	100
	Kreativnost mi nije bitna u životu	0	/
Osobna kreativnost	Ne smatram se kreativnom osobom	1	7
	Smatram se kreativnom osobom	13	93
Uloga u doprinosu razvoja kreativnosti učenika	Mogu utjecati na poticanje i/ili gušenje kreativnosti svojih učenika	14	100
	Nemam utjecaja na poticanje i/ili gušenje kreativnosti svojih učenika	0	/
Učenička kreativnost	Smatram da su moji učenici kreativni	12	86
	Ne smatram da su moji učenici kreativni	2	14
Uvjeti poticanja kreativnosti (odgojno-obrazovna ekologija)	u siromašno opremljenim školama	0	/
	samo u bogato opremljenim školama	1	7
	u svim školama	13	93
Socijalni oblici	frontalni	2	14
	individualni	3	29
	grupni	10	71
	radu u paru	4	29
	pedagoška radionica	7	50
Nastavni predmeti*	umjetnički	12	86
	prirodni	7	50
	društveni	5	36
	svi nastavi predmeti	2	14
Vrsta pitanja**	rješavanje problemskih zadataka	14	100
	sparivanje	5	26
	sređivanje	1	7
	eliminacija	3	29
	višestruki izbor	6	43
	dihotomna	0	/
	nadopunjavanje	8	57
	dosjećanje	8	57

*** Učitelji su mogli zaokružiti više odgovora pa je postotak (kao i zbroj) u ovome pitanju veći od 100%

Iz tablice 1. možemo uočiti da 71% ispitanika smatra da kreativnost posjeduju svi ljudi što možemo smatrati izvrsnom polaznom točkom za pomoć kod poticanja i razvijanja kreativnosti njihovih učenika. U sljedećem su pitanju učitelji trebali procijeniti važnost kreativnosti u svakodnevnom životu. Svi su (100%) odgovorili da je kreativnost iznimno značajna za osobni i društveni razvoj što je dobar pokazatelj učiteljeve osviještenosti o kreativnosti njihovih učenika koja ovisi o kreativnosti njih samih. Posebno je važno istaknuti da učitelji sebe smatraju kreativnim osobama (93%) što je također još jedan od važnih preduvjeta za razvoj učeničke kreativnosti. Sljedeće pitanje odnosilo se na ispitivanje mišljenja učitelja o tome mogu li oni utjecati na poticanje i/ili gušenje kreativnosti učenika, pri čemu su svi (100%) odgovorili da su oni ti koji na to utječu. Iz tablice 1. iščitavamo kako učitelji svoje učenike smatraju kreativnima (86%).

Kako bismo istražili mogućnost poticanja kreativnosti s obzirom na odgojno-obrazovnu ekologiju, ispitali smo učitelje može li se kreativnost poticati: u svim školama, samo u bogato opremljenim školama ili i u siromašno opremljenim školama. 93% učitelja smatra da se kre-

ativnost može poticati u svim školama neovisno o njihovoj opremljenosti, dok 7% učitelja smatra kako se kreativnost može poticati u samo bogato opremljenim školama. Kategorija u siromašno opremljenim školama ovdje je izostala.

Drugi dio upitnika nastojao je ispitati važnost pojedinih socijalnih oblika za poticanje kreativnosti učenika. Rezultati govore kako učitelji smatraju da grupni rad najviše potiče kreativnost (71%), a potom pedagoška radionica (29%). Najmanje učitelja je navelo da frontalni oblik potiče kreativnost. Na pitanje na kojim satima učenici najviše pokazuju svoju kreativnost učitelji navode da su na nastavi umjetničkih područja (86%) učenici najkreativniji (glazbena i likovna kultura), a najmanje kreativni (36%) na nastavi matematike (prirodni predmeti). Tek 17% učitelja smatra kako kreativnost nije moguće poticati u svim nastavnim predmetima. Učitelji nesvjesno „dijele“ predmete na „teže“ i „lakše“. U težim je predmetima, prema njihovim riječima (intervju) puno teže i vremenski zahtjevnije poticati kreativnost radi ozbiljnosti sadržaja, dok je kod lakših predmeta poticanje kreativnosti nužno i poželjno. Slična je situacija uočena i u Hrvatskoj pri analizi udžbenika (matematike, hrvatskoga jezika i prirode i društva) razredne nastave 80-ih godina i 2012. u kojoj je Dubovicki (2012) istražila 12 163 pitanja (zadataka) te uočila kako je od ukupnog broja pitanja (zadataka) 10 730 (88,22%) onih koji ne potiču kreativnost učenika, a samo 1433 (11,78%) onih koji potiču. Još je značajnije to što postoji razlika i među predmetima istraženih udžbenika: pitanja (zadatci) u kojima se potiče kreativnost u udžbeniku hrvatskoga jezika je 16,96%, prirode i društva 16,93, a matematike 1,69%. Navedeno možemo povezati s izjavama kako je matematika „teži“ predmet pa u njemu nema dovoljno „mjesta“ za kreativnost.

Kako bismo procijenili na koji način učitelji potiču kreativnost svojih učenika, postavljena su im pitanja o tome koje vrste pitanja oni postavljaju svojim učenicima. Rezultati pokazuju da učitelji najviše postavljaju problemska pitanja (na koja je moguće dati više točnih odgovora na postavljeno pitanje) te da na taj način doista potiču kreativnost svojih učenika. Nakon toga slijede pitanja dosjećanja i nadopunjavanja koja od učenika traže reprodukciju napamet naučenog sadržaja. Navedena pitanja, prema Bloomovoj taksonomiji, pripadaju u pitanja znanja koja od učenika provjeravaju poznavanje i prisjećanje informacija, poznavanje datuma i događaja, mjesta te poznavanje osnovnih ideja. Učenici na takva pitanja mogu točno odgovoriti, a da uopće ne razumiju sadržaj. Pohvalno je što se učitelji sve više koncentriraju na postavljanje problemskih pitanja. Rješavanje problema od učenika traži razumijevanje, upotrebu informacija, metoda, koncepata i teorija u novim situacijama, uočavanje obrazaca te upotrebu starih ideja za stvaranje novih, predviđanje i izvođenje zaključaka. Ne traži samo iskazivanje znanja nego i razumijevanje, primjenu, analizu, sintezu i vrednovanje.

Posljednje pitanje bilo je esejskoga tipa i od ispitanika se tražilo da iznesu stavove o tome što sve, prema njihovome mišljenju, može poticati učenikovu kreativnost. (tablica 2).

Tablica 2: Poticatelji učeničke kreativnosti

f	%	Odgovori
13	93	nastavne metode
11	71	motivacija
7	50	zanimljivost zadataka
5	36	zadatci koji potiču samostalno razmišljanje
1	7	kreativnost učitelja

Iz tablice 2. vidimo kako gotovo svi učitelji (93%) kao najvažniji način poticanja učeničke kreativnosti na nastavi navode upravo nastavne metode. Kreativno osmišljene aktivnosti mogu se (i trebale bi se što češće) koristiti u svim etapama⁴ odgojno-obrazovnog procesa. Pla-

⁴ U ovome se radu pod etapama nastavnoga procesa podrazumijevaju: *dogovor, realizacije i evaluacija* (prema Bognar i Matijević, 2005).

niranje i programiranje koje prethodi etapi dogovora nije ni malo lagan posao. On uglavnom zahtijeva više vremena za pripremu nastave, više didaktičkoga materijala te više napora u izvođenju nastave. Planiranje i programiranje nastave ne bi trebalo proizlaziti iz krutih programa u kojima nema mjesta individualnom kreiranju nastave u suradnji s učenicima i mijenjanju sadržaja (do određene mjere). Jaušovec (1987) navodi primjere poticanja kreativnosti u osnovnoškolskoj nastavi. Tri najznačajnije tehnike kojima se uspješno može poticati kreativnost u nastavi: Crawfordova (1954) tehnika navođenja obilježja, Osbornova (1963) oluja ideja i Gordonova (1961) sinektika. Neke od navedenih metoda ističe i Bognar, B. (2010).

Drugi je važan segment motivacija (koja se odnosi i na učitelja i na učenika), a tek tada zanimljivost zadataka. Ekstrizičnu i intrizičnu motivaciju (u istraživanju koja je provela Dubovicki, 2013) profesori i studenti navode kao jedan od glavnih poticatelja kreativnosti. Trškan (2005) piše o motivacijskim tehnikama u nastavi koje utječu na emocionalni angažman učenika, na njihovo zanimanje i interese te stvaraju pozitivno nastavno ozračje.

Intervju s učiteljima

Nakon provedene ankete, učitelji su zamoljeni da sudjeluju u intervjuu. Intervju je trajao 15-ak minuta, a dobiveni su odgovori koji dodatno objašnjavaju njihove stavove o kreativnosti iznesene u anketi. Neka od pitanja koja su im bila postavljena bila su: *Smatrate li da je važno poticati kreativnost u nastavi? Može li se kreativnost jednako poticati u svim nastavnim predmetima? Koristite li u svojoj nastavi nastavne metode koje potiču kreativnost učenika? Prepoznajete li kreativne učenike? Utječe li motivacija na kreativnost učenika?*

Učitelji smatraju da je važno poticati kreativnost u nastavi, ali da neki predmeti „ne zahtijevaju kreativnost“. Na nastavi matematike, prema riječima učitelja, učenici otežano iskazuju svoju kreativnost, što ostavlja još manje prostora za kreativnost zbog sadržaja koje učenici trebaju usvojiti, a nastava matematike ujedno traži dodatnu pažnju, koncentraciju, pravilno objašnjavanje, preciznost i točnost. Iskazi dobiveni u odgovoru na ovo pitanje o mogućnosti poticanja kreativnosti u svim nastavnim predmetima, ponovno izdvajaju matematiku kao ono područje u kojemu je kreativnost najmanje zastupljena, a što potvrđuje i ranije navedeno istraživanje (Dubovicki, 2013) u kojemu je u udžbenicima iz matematike zastupljeno samo 1,69% zadataka koji od učenika zahtijevaju kreativnost. Nadjafikhah, Yaftian i Bakhshalizadeh (2012) pišu o matematičkoj kreativnosti navodeći kako je jedan od važnih zadataka nastavnika matematike upravo identificirati i razviti matematičku kreativnost. Kreativni čin u matematici može se sastojati od stvaranja novog plodnog matematičkog koncepta, otkrivanja nepoznatog odnosa ili reorganizacije strukture matematičke teorije. Na razini škole, kreativnost u matematici općenito se odnosi na rješavanje problema i na predviđanje onoga što može predstavljati problem (Nadjafikhah et al., 2012).

Za prepoznavanje kreativnosti kod učenika najčešći su odgovori bili da to čine prema originalnim idejama učenika, interesantnim rješenjima i urađenim zadacima. Dva su učitelja navela kako prepoznaju kreativnost učenika tako što ih individualno prate, a jedan da to čini prema aktivnostima učenika na satu i odmoru.

Iz navedenoga možemo zaključiti da za učitelje kreativnost znači dati inovativne odgovore i nova rješenja na uobičajena pitanja. Provedeni intervju s učiteljima je potvrdio da učitelji shvaćaju važnost kreativnosti u nastavnome procesu, da ju potiču i nastoje je i dalje razvijati uz pomoć suvremenih nastavnih metoda.

„Smatram da je kreativnost važna za nastavu, da ju je važno poticati jer na taj način djeca lakše uče. Predstavljani sadržaji tako djeluju zanimljivije i učenici pokazuju veću motivaciju negoli kad kreativnost nije prisutna.“ (S. K., osobna komunikacija, 20. lipnja 2013.)

„Kreativnost kod djece prepoznajem tako što tražim originalne ideje, potičem ih da budu kreativni dok izlažu svoj zadatak, da ga predstave na jedinstven način i za sada u tome uspijevam.“ (I. D., osobna komunikacija, 20. lipnja 2013.)

„Mislim da je odabir nastavnih metoda važan za sve etape nastave. Ako je odabrana metoda ona koja potiče kreativnost učenika, onda imamo situaciju u kojoj učenicima nije dosadno, prevladavaju ugodne emocije i vrijeme nam brže prođe.“ (A. A., osobna komunikacija, 20. lipnja 2013.)

„Nije lako biti kreativan. Svatko može biti, ali svatko ne želi. Kreativnost zahtijeva dodatno vrijeme za pripremu nastave, dodatne materijale i drugačija očekivanja od učenika – više primjenjivoga znanja. Najlakše je reći – nisam kreativan – i ići linijom manjeg otpora.“ (G. D., osobna komunikacija, 20. lipnja 2013.)

Rezultati istraživanja provedenih s učiteljima (anketa i intervju) upućuju nas na dobivanje odgovora na ranije postavljena istraživačka pitanja.

Je li učiteljima kreativnost u nastavi važna? Kojim metodama je moguće poticati kreativnost učenika u nastavi?

Učitelji smatraju da je kreativnost važna u nastavi te da su nastavne metode one uz pomoć kojih možemo dodatno potaknuti učeničku kreativnost (što je također vidljivo i iz tablice 2).

Je li moguće poticati kreativnost u svim nastavnim predmetima?

Najveći broj sudionika smatra kako je kreativnost moguće poticati u svim nastavnim predmetima, a neki izdvajaju matematiku kao predmet u kojemu ima najmanje mjesta kreativnosti zbog “ozbiljnosti” predmeta, ali i manjka vremena koje je im je na raspolaganju, jer većinu vremena učenici troše na usvajanje sadržaja.

Koje su emocije prisutne u kreativnim aktivnostima?

Iako smo na ovo pitanje također dobili potvrđan odgovor, dodatno ćemo prisutnost emocija ispitati stavovima učenika u odnosu na evaluaciju provedenih aktivnosti.

STAVOVI UČENIKA

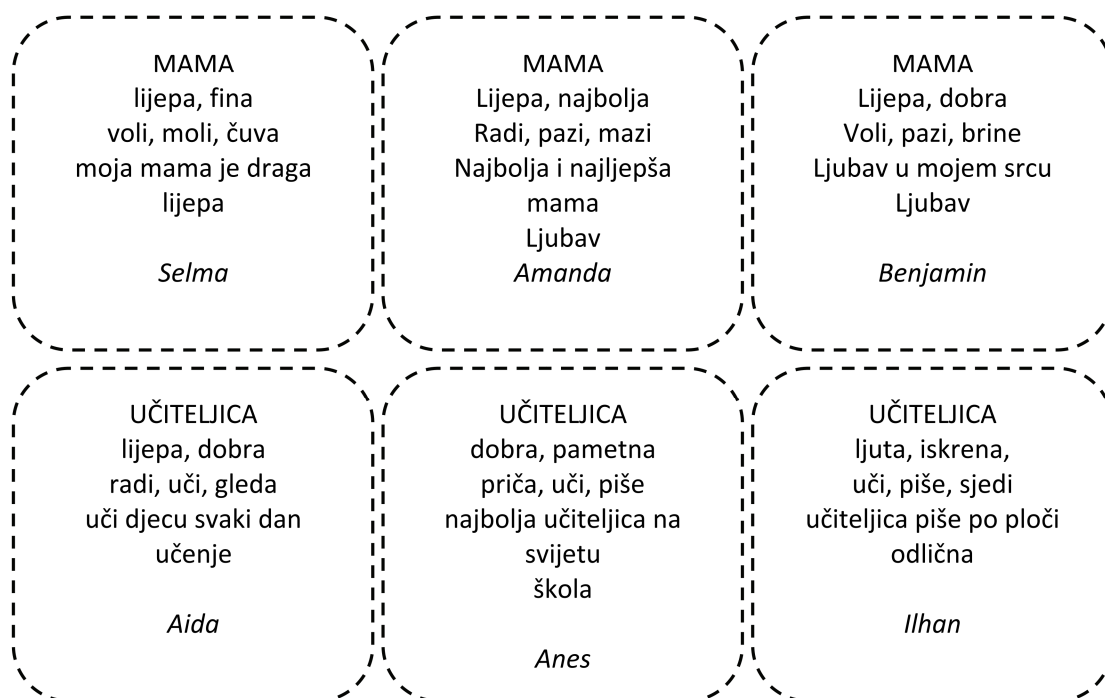
Drugi dio istraživanja odnosi se na učeničku procjenu uspješnosti pojedinih nastavnih metoda na poticanje kreativnosti učenika (N=40). Nastavne metode koje su bile uključene u istraživanje jesu: činkvina, umne mape, šest univerzalnih pitanja, provokacije, haiku pjesma i renatalizacija. Navedene je metode detaljnije opisao Bognar, L. (2010). Aktivnosti su provodile dvije učiteljice koje su se tijekom 45 minuta izmjenjivale u aktivnostima na satu razrednika u trajanju od 6 tjedana. Svaki su tjedan učenici bili upoznati s jednom kreativnom metodom. Nakon svake od navedenih aktivnosti s učenicima su provedene evaluacije iz čijih se rezultata može vidjeti njihova uspješnost.

3.2.1. Činkvina

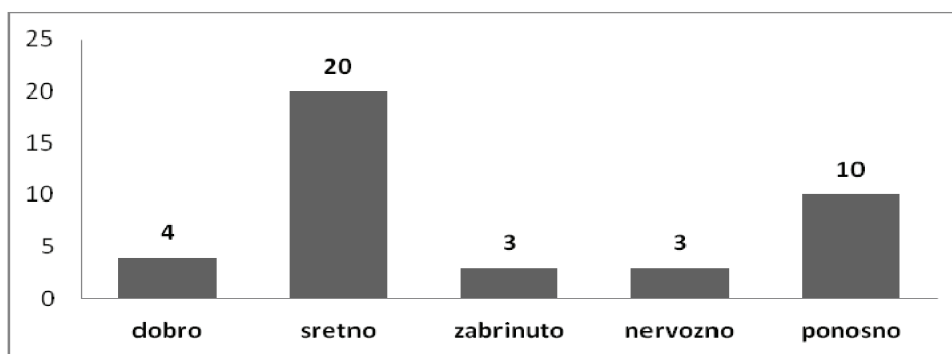
Činkvinom se kao suvremena metoda danas često koristi u nastavi, a učenici su se s ovakvim načinom učenja prvi puta susreli pišući činkvine na temu mama i učiteljice⁵. Učenike se prvo uputilo u način pisanja činkvine, kao i stvaranje zajedničke činkvine na temu sunce, a potom su učenici individualno stvarali svoju činkvinu na temu mama (5.b) i učiteljica (5.c). U nastavku rada donosimo neke od učeničkih činkvina.

⁵ Upute za pisanje činkvina: *Prvi stih* je opis teme u jednoj riječi (najčešće imenica). *Drugi stih* su dvije riječi i to pridjevi koji opisuju taj pojam. *Treći stih* su tri riječi koje opisuju radnju (najčešće glagolske imenice). *Četvrti stih* je fraza od četiri riječi koja izražava naše osjećaje u vezi teme. *Peti stih* je opet jedna riječ i to istoznačnica koja sažima bit teme (Peko i Pintarić, 1999).

Učeničke činkvine

Nakon provedene aktivnosti, među učenicima je provedena i evaluacija na osnovi koje su učenici izrazili svoje emocije prilikom pisanja činkvine (slika 1). Iz grafikona 1. možemo vidjeti da su na takvoj nastavi prevladavale ugodne emocije: sretno, ponosno i dobro ($f=34$), dok je tek manji dio učenika bio zabrinut i nervozan ($f=6$) što ulazi u neugodne emocije.

Slika 1: Osjećaji učenika prilikom pisanja činkvine

Provedeno je istraživanje potvrdilo rezultate ranije provedenih istraživanja koji pokazuju da su ugodne emocije na nastavi prisutne ako učenici rade nešto kreativno (Bognar i Dubovicki, 2012).

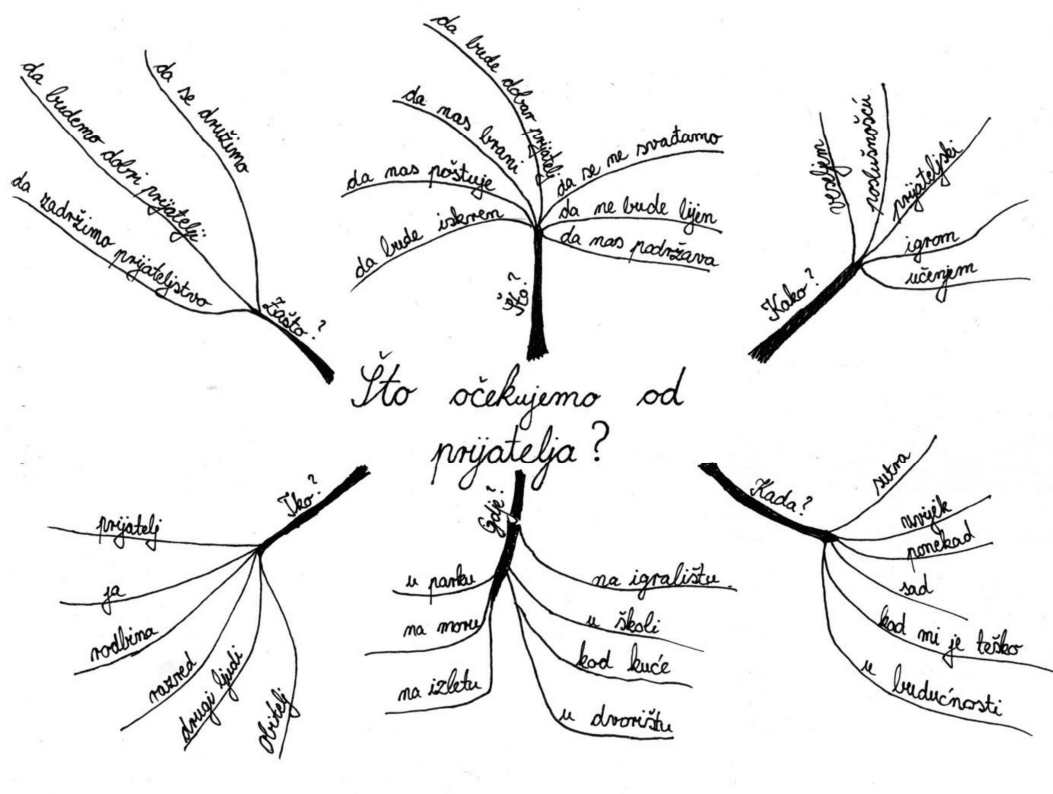
UMNE MAPE

Umne mape u su vrijeme sve više prisutne u nastavi na svim razinama obrazovanja, a nama su posebno važne u službi nastave (ali i izvan nje) kao metoda pomoću koje učenici mogu lakše učiti. U ovoj su aktivnosti učenici stvarali umne mape u grupama po četvero koje su se stvorile na osnovi odbrojavanja učenika od jedan do četiri. Na slikama 2. i 3. donosimo umne mape koje su izrađivali učenici 5.b razreda na temu *Zagreb* (slika 2) i umne mape koje su izrađivali učenici 5.c razreda na temu *vrste riječi* (slika 3).

denih pojmova, vodili idejom o korištenju i lijeve i desne hemisfere mozga koju je proučavao Rubenzer (1981). Naime, istodobnim korištenjem lijeve i desne hemisfere mozga i više nego dvostruko profitiramo, povećavajući pri tome sposobnosti rješavanja problema. Učenička je kreativnost posebno došla do izražaja u dijelu kada su učenici prezentirali svoje mape pri čemu su bilo duhoviti, originalni i maštoviti. Evaluacija ove aktivnosti izvršena je usmenim putem (u okviru pedagoške radionice) u kojoj je većina sudionika rekla kako ih je aktivnost opustila, zabavila, ali i olakšala učenje. Rezultati provedene evaluacije u 100% sudionika upućuje na prisutnost ugodne klime.

ŠEST UNIVERZALNIH PITANJA

Šest univerzalnih pitanja stvaralačka je metoda uz pomoć koje na zanimljiv i kreativan način možemo sagledati neki problem. Pitanja koja učenik treba postaviti pri davanju odgovora na postavljeni problem trebaju početi sljedećim upitnim riječima: *Tko?* *Što?* *Kada?* *Gdje?* *Kako?* *Zašto?* Metoda šest univerzalnih pitanja primijenjena je na satu razrednika. Učenicima 5.b razreda postavljena je tema: *Što očekujem od prijatelja?*, a 5.c se bavio temom: *Kako možemo čuvati svoju i tuđu imovinu?* U nastavku rada slijedi prikaz korištene metode (slika 4).

Slika 4: Šest univerzalnih pitanja

Iz učenikovih odgovora vidimo da im je jako važno da ih prijatelji poštuju i da su iskreni prema njima. Takvo se ponašanje ne očekuje samo u školi nego i kada prijatelj dođe u posjet kući, na igralištu, kad se ide zajedno na izlet i u drugim prigodama. Učenike smo zamolili da zamisle kako njihov prijatelj ima moć i može sve napraviti pa smo ih pitali bi li se nešto od ovoga što su napisali promijenilo? Neki od odgovora bili su:

„Tražio bih od prijatelja da izliječi moju mamu magičnim napitkom.“ (L. E., osobna komunikacija, 21. lipnja 2013.)

„Očekivao bih od prijatelja da produži vikend na još 38 sati!“ (V. O., osobna komunikacija, 21. lipnja 2013.)

„Putovao bih s prijateljem u budućnost i mogao predvidjeti neke loše stvari i zaštititi ljude“ (S. K., osobna komunikacija, 21. lipnja 2013.)

Na pitanje kako možemo čuvati svoju i tuđu imovinu, učenici navode puno primjera, a neke od njih donosimo ovdje: stan, voćke, tvrtku, bicikl, auta, kuću, oranice, školski pribor i životinje. Imovinu koju trebamo čuvati pronalazimo u kući, školi, gradu, zgradi, prirodi, igralištu, stanu i u vrtu. Školsku imovinu učenici će čuvati za vrijeme boravka u školi; ostalu imovinu trebaju čuvati sada i zauvijek, a imovinu koju su dobili na čuvanje od rodbine ili prijatelja, čuvat će privremeno dok su odgovorni za nju. Imovinu će učenici čuvati tako što će ju održavati, čistiti, štedjeti i štiti.

Slika 5: Šest univerzalnih pitanja

Učenicima je bilo rečeno da zamisle da u njihovome mjestu vlada velika poplava i da samo oni imaju moć da nešto promijene. Neke su od kreativnih ideja koje su naveli sljedeće:

„Dignuo bih sve kuće, polja i životinje visoko iznad zemlje, kao u filmovima...sve bi leb-djelo na oblacima dok opasnost ne bi prošla.“ (A. K., osobna komunikacija, 21. lipnja 2013.)

„Vodu bi poslala u pustinju koja bi se pretvorila u predivno mjesto za igru na koju bi prebacila svu djecu iz Afrike.“ (Z. V., osobna komunikacija, 21. lipnja 2013.)

Odgovori učenika su bili zaista originalni i maštoviti, a ugodna atmosfera se ocrtavala na licima svih učenika. Pri evaluaciji ove metode, koristila se kocka (slika 5) na kojoj su bile nalijepljene upitne riječi, a učenici su bacanjem i okretanjem kocke u krugu, odgovarali na ono pitanje s kojim je započinjala upitna riječ koja se okrenula na kocki. Neka od pitanja bila su: *Kako ti se sviđela današnja aktivnost? Kada možemo koristiti ovu metodu u nastavi? Zašto je važna ova aktivnost?* Evaluacije, kao i u prethodnoj aktivnosti, svjedoče o oduševljenju učenika o načinima promišljanja na ovaj način (ali i o uspješnosti nastave); uz pomoć metode šest univerzalnih pitanja iz čega možemo izvesti zaključak o prevladavanju ugodnih emocija što nas navodi na odgovor posljednjeg istraživačkog pitanja *Koje su emocije prisutne u kreativnim aktivnostima?*

PROVOKACIJA (PO)

Provokacija predstavlja metodu koja na jedinstven način „provocira“ učenike da o navedenoj izjavi daju svoje mišljenje. Od učenika ne traži da reagiraju uobičajeno jer situacije nisu uobičajene. U 5.b provokacija je bila PO- *Što bi se dogodilo da na lutriji osvojite milijunski*

iznos? U tablici 3. nalaze se odgovori učenika na navedenu provokaciju. Pitanja su bila esejsko-ga tipa, a odgovori su nakon toga kategorizirani i sređeni.

Tablica 3: PO - Što bi se dogodilo da na lutriji osvojite milijunski iznos?

f	Humane misli	f	Pozitivne i negativne posljedice
21	• pola bi dali u humanitarne svrhe	17	• štedjeli bi
20	• dali bi siromašnima	13	• udebljali bi se
17	• podijelili s prijateljima	11	• bili bi veseli, bili bi moderni, popularni, svi bi se skupljali oko njih
15	• pomogli djeci koja boluju od raka	11	• bili bi u novinama
13	• otvorili azil za životinje	10	• bili bi iskvareni, umišljeni
12	• neki bi otvorili tvornice kako bi zaposlili nezaposlene ljude	10	• zanemarili bi prijatelje
10	• roditeljima bi slali novac da oni ne moraju nikad više raditi	10	• netko bi nas mogao opljačkati
7		9	• drugi bi bili ljubomorni na nas, družili bi se s nama samo zbog novca
f	Što biste sebi kupili	f	Što biste učinili za svoj grad
17	• uzeli nešto korisno	15	• srušili bi školu i napravili bi novu, opremili je s kompjuterima i napravili dvoranu za TZK
8	• motore, konje, Ferrari, Audi, tenkove	12	• uključili rasvjetu
7	• sredili bi kuću i unajmili slugu	10	• sagradili bi novo igralište i bazene
7	• išli na razna putovanja	8	• sagradili 3D kino i banku
5	• ubrzali bi internet	5	• sagradili bi tvrđave, spomenike, znamenitosti
3	• kupili skupi gel za kosu	4	• napravili biciklističke staze
		4	• uveli tramvaj

Iz učeničkih odgovora vidimo da nisu sebični, da bi osvojeni iznos podijelili s bližnjima i onima kojima je najpotrebnije. Neki su se izjasnili da bi kupili skupe stvari. Bilo nam je drago što je to slijedilo tek nakon toga što su učenici mislili na siromašne. Iz odgovora se vidi da misle i na svoj grad jer bi popravili ceste, upalili rasvjetu, sagradili nove i bolje škole, izgradili neke kulturne znamenitosti kako bi privukli turiste, ali i izgradili nove tvornice kako bi zaposlili nezaposlene. Iz navedenih odgovora možemo iščitati i da im je razvijena svijest o bližnjima kao i osviještenost da bogatstvo donosi ljubomoru te da ono ne mora nužno značiti nešto dobro.

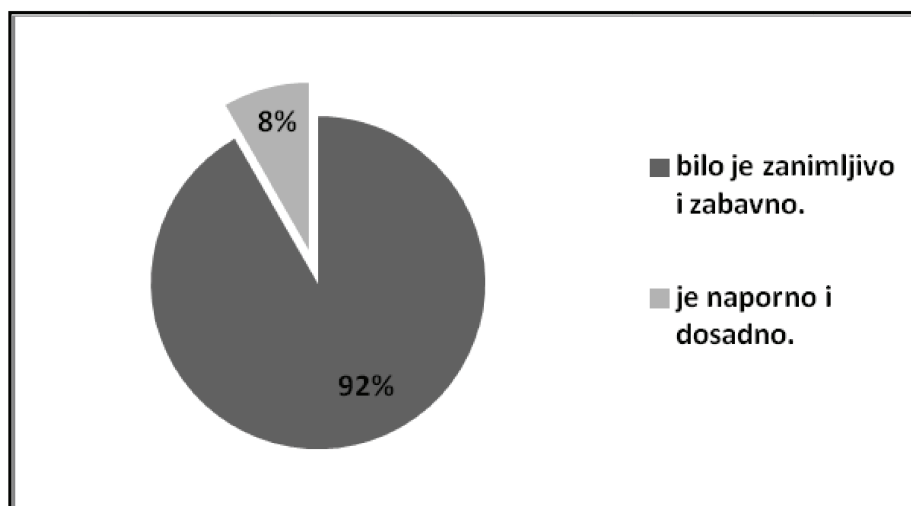
U 5.c provokacija je bila PO - *Što bi se dogodilo da od današnjeg dana počne padati kiša koja ne prestaje padati narednih nekoliko mjeseci?*⁶ U tablici 4. nalaze se odgovori učenika na navedenu provokaciju. Osim što bi bila poplava učenici su odmah znali da u takvoj situaciji ne bi išli u školu i da bi teško dolazili do namirnica. No, zanimljivi su bili odgovori poput: digao bi se laminat, ribe bi vladale svijetom, bio bi smak svijeta. Zanimljiva je i činjenica kako su učenici mislili i o ljudima koji su meteoropati (tablica 4).

⁶ Slično možete vidjeti u: Bognar, B. (2004).

Tablica 4: PO - Što bi se dogodilo da od današnjeg dana počne padati kiša koja ne prestaje padati narednih nekoliko mjeseci?

f	Posljedice za prirodu i naš grad	f	Posljedice za učenike i druge ljude
21	• šahtovi ne bi mogli primiti vodu	17	• ne bi išli u školu
20	• vani bi bilo blato	13	• imali bi jako puno posla, morali bi nadoknađivati nastavu
17	• kuće bi se urušile od poplave	11	• ne bi mogli hraniti životinje
15	• voda će biti zagađena	11	• bilo bi nam dosadno
13	• puhao bi vjetar, drveća bi se srušila,	10	• čekali bi kraj prozora ljepše vrijeme
12	auti ne bi mogli voziti	10	• neki bi stari ljudi mogli umrijeti
10	• ribe bi vladale svijetom	10	• ne bi došli do namirnica
7	• život na zemlji ne bi bio moguć, ne bi bilo živih bića, naša vrsta bi izumrla	9	• ne bi mogli unijeti drva za grijanje
2	• pucala bi zemlja i polako nestajala	4	• meteoropate bi stalno boljela glava
2	• povećala bi se količina mora i oceana	3	• sve bi morali mijenjati u kući
		3	• ne bii imali gdje spavati
		1	• ako se razbolimo, neće doći doktori

Na kraju su učenici ispunili evaluacijske listiće o tome kako im se svidjelo razmišljati o novim i neobičnim situacijama. 92% učenika (N=33) je zaokružilo da im je bilo zanimljivo i zabavno, dok ih je 8% (N=3) zaokružilo da im je bilo dosadno i naporno (slika 6).

Slika 6: Učenička evaluacija provokacije

Rezultati evaluacije prikazuju prisutnost ugodnih emocija pri korištenju suvremenim metodama provokacije za koju također možemo reći da je potaknula učeničku kreativnost; od njih je zahtijevala puno više rješenja postavljenoga problema (provokacije), motivirala ih i zabavila.

HAIKU PJESMA

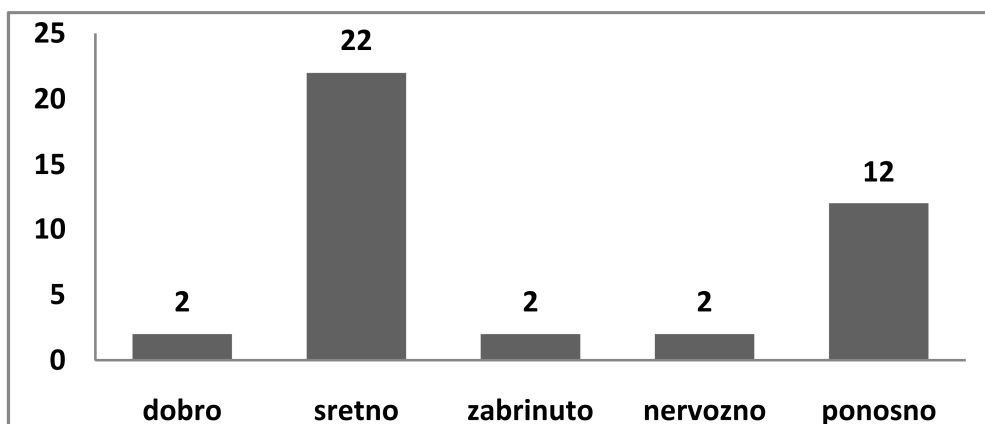
Haiku pjesma također je jedna od suvremenih metoda s kojom su se učenici prvi put susreli. Nakon danih uputa za pisanje haiku pjesme, učenicima su pročitane neke od njih, a potom je svaki učenik samostalno stvarao svoju haiku pjesmu. U nastavu rada slijede učeničke haiku pjesme.

Učeničke haiku pjesme na temu „naš prijatelj“ (1. red) i „proljeće“ (2. red)

Smiješan je Pametan i zabavan Stvarno je zakon <i>Irnes</i>	Dobar prijatelj On je pametan On voli puno pričati <i>Jasmina</i>	On voli lopte Tarik je dobar prijatelj On je dobar lovac <i>Faruk</i>
Proljeće se budi Parkom šetaju ljudi Veselo budi <i>Dženita</i>	Proljeće je tu Cvijeće se zeleni Ptičice pjevaju <i>Ismet</i>	Golubovi pjevaju Visibabe cvjetaju Ljubičice su lijepe <i>Amar</i>

Po završetku aktivnosti, učenici su sjeli u krug i čitali svoje haiku pjesme pri čemu se moglo uočiti da su učenici bili kreativni i originalni. Kod haiku pjesama na temu prijatelj vidimo da je većina učenika navodila da je ta osoba pametna i dobra, ali većih poklapanja nije bilo. Na temu proljeće većina je učenika napisala kako je proljeće tu ili kako se ono budi, a povezivali su ga, uglavnom, i sa cvrkutom ptica.

Nakon opisane aktivnosti s učenicima je provedena evaluacija uz pomoć lica osjećaja (slika 6).

Slika 7: Osjećaji učenika prilikom pisanja haiku pjesme

Iz slike 7. možemo uočiti da su i na ovoj nastavi prevladavale ugodne emocije (N=36) te da se i ova suvremena aktivnost svidjela učenicima i motivirala ih za nastavu, a samim time su im osigurani i preduvjeti za razvoj kreativnosti.

OLUJA IDEJA

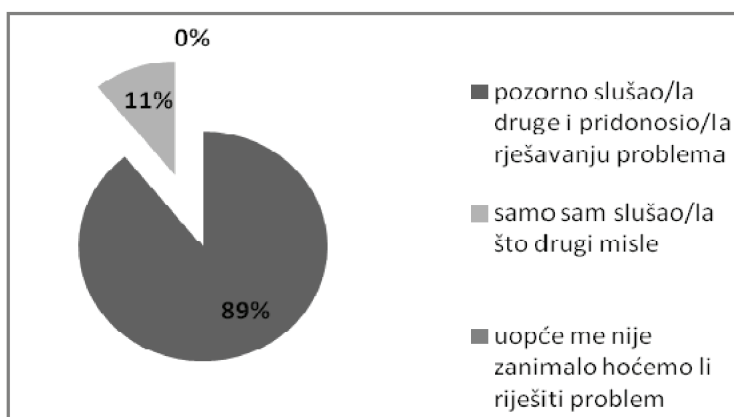
Povodom Dana potrošača (15. 3. 2013.) u 5.b provedena je oluju ideja radi osviještenosti učenika o potrošnji kao i načinima na koji mogu utjecati na njezino smanjenje. U etapi dogovora⁷ učenicima je prikazan dio filma *Djeca potrošači* nakon čega smo razgovarali o tome što smo vidjeli u filmu. Uslijedila je aktivnost u kojoj su učenici u paru razmišljali na što sve oni

⁷ Etape nastavnog procesa: dogovor, realizacija i evaluacija (Bognar i Matijević, 2005).

troše te na koji način mogu smanjiti svoju potrošnju. Kada su na papiru imali najmanje šest prijedloga trebali su se dogovoriti koja će dva prijedloga izdvojiti, a neki od njih bili su: *novac bi uštedjeli tako što ne bi kupovali skupu odjeću i telefone; struju bi uštedjeli tako što ne bi bili cijeli dan na računalu, kada peru zube zavrtnali bi slavinu, šili bi si sami odjeću, manje bi gledali televiziju te ne bi palili svjetlo preko dana.*

U 5.c navedena je aktivnost provedena na temu Dan voda (22. 3. 2013.). Učenici su se u etapi dogovora prisjetili kako je voda izvor života, ali i da je danas sve manje čiste i pitke vode. Nakon toga, učenici su podijeljeni u parove ispisivali na papir što više načina na koji mogu očuvati vodu. Najbolja dva prijedloga su izdvojena, a neki od njih su: *nećemo bacati smeće u vodu, kupati se dugo, trošiti vodu bez razloga; vodu koju ne popijemo možemo sačuvati i sljedeći put popiti, vodu ćemo zavrnuti kad se šamponiramo pri kupanju, skupljat ćemo kišnicu, nećemo izljevati otrovne vode iz tvornica u rijeke.*

Nakon što smo prijedloge zapisali na ploču odlučili smo se za tri prijedloga koja ćemo nastojati provoditi, a to su: *vodu nećemo trošiti nepotrebno, skupljat ćemo kišnicu i nećemo se kupati dugo.* Dok su rješavali ove probleme zanimalo nas je kako su učenici procijenili sebe (svoje sudjelovanje) u ovome procesu. Jesu li pridonosili rješavanju problema ili su samo slušali što su drugi pričali ili ih možda ni to nije zanimalo (slika 7).

Slika 8: Procjena osobne aktivnosti pri rješavanju problema

Slika 8. prikazuje kako se samo 11% učenika (f=4) izjasnilo da nisu pridonosili rješavanju problema dok su svi ostali bili aktivni na nastavi i pozorno slušali druge. Brojnost ideja koje su učenici navodili u parovima (prije izdvajanja dvije najvažnije ideje) svjedoči o uspješnosti ove aktivnosti na provedenoj nastavi.

RENATALIZACIJA

Prije nego što su se učenici upoznali sa metodom renatalizacije⁸, ponovili smo pravila ponašanja u raspravi. Posebno je naglašena mogućnost mijenjanja strana, ako ih suprotna strana uvjeri za suprotan stav svojim argumentima. U ovoj smo se aktivnosti odlučili za dvije teme (televizija i računalo) što učenicima predstavlja svakodnevicu. U 5.b su trebali razmisliti *Je li život bez računala moguć?*, a u 5.c *Je li televizija korisna?* Učenicima je bilo jako teško izabrati stranu. U 5.c je uočeno da su učenici birali stranu prema tome tko je već od njihovih prijatelja bio u pojedinoj skupini. Za temu *Je li život bez računala moguć?* bilo je puno manje učenika koji su podržavali stav da računalo nije bitno (tablica 5).

⁸ Renatalizacija je postupak koji se realizira u skupinama tako da imamo zagovornika teze A i zagovornika teze B, voditelja, zapisničara i suce. Rasprava se odvija tako da zagovornik teze A nakon nekog vremena treba zamijeniti mjesto sa zagovornikom teze B i zastupati drugu tezu. Suci vrednuju iznesene argumente i na kraju donose odluku o tome tko je bio uspješniji (Bognar, 2011).

Tablica 5: Argumenti za i protiv teze *Je li život bez računala moguć?*

ZA	PROTIV
<ul style="list-style-type: none"> • računalo nam je bitno kako bi pisali knjige, printali to za posao • internet je dobar jer možemo zadaću riješiti pomoću njega • kada je ružno vrijeme ne možemo se vani igrati s prijateljima • nemaju svi novaca za knjige, a informacije su dostupne na internetu 	<ul style="list-style-type: none"> • stalno bi bili u kući i to bi negativno utjecalo za naše zdravlje • zapostavili bi svoje obaveze • sve se može naći i u knjigama • zašto bi se s nekim dopisivali preko interneta kad možemo s njim izaći van u prirodu • na internetu se ne ostane nikad 5-10 minuta nego po 2-3 sata

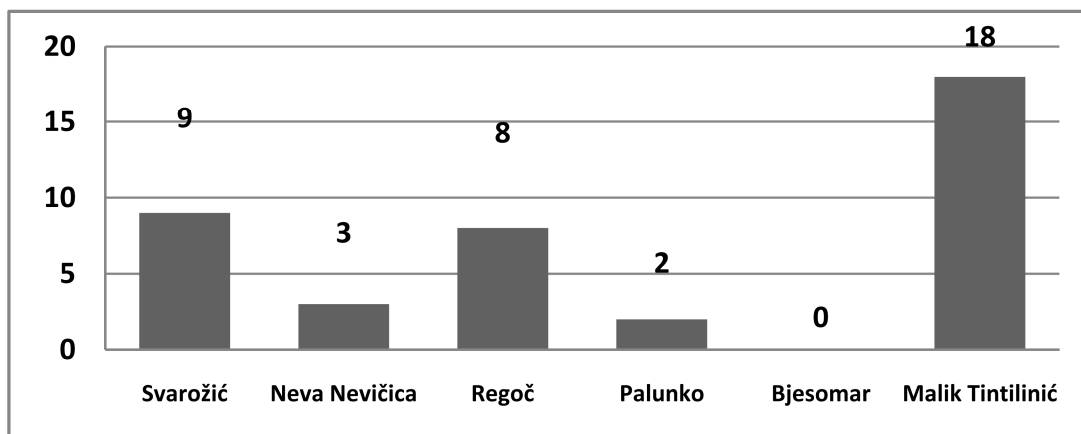
Na početku rasprave svi su se držali pravila, pažljivo slušali druge i čekali svoj red. Iz argumenta koji su slijedili u nizu, suprotstavljene grupe su se sve više približavale jedna drugoj. Kako nije dolazilo da zamjene mjesta, nego su se svi čvrsto držali svojih argumenata, predloženo je da skupine zamijene mjesta. Prijedlog ih je začudio i mislili su da neće moći ostvariti ono što se od njih očekuje u skupini koja zagovara suprotno. No, brzo su našli nove argumente i bili uvjerljiviji u drugoj skupini nego što su bili u prvoj. Zagovornici koji su sad bili protiv računala su rekli da računalo može oštetiti vid što se prvi zagovornici nisu sjetili. Također su spomenuli da se o računalu i internetu može postati ovisan. Skupina koja je zagovarala važnost računala, naglasila je da svaka osoba sebi mora postaviti granicu. Također su naglašavali da je računalo važno u nekim djelatnostima kao što je bankarstvo, ali i da možemo obavljati narudžbe preko interneta. Učenici su iznosili argumente za tezu s kojom se od početka nisu slagali. Toliko su se držali novih argumenata da više nisu željeli prijeći u skupinu koja je u tom trenutku zagovarala njihovu prvu tezu. Do mijenjanja strana u ovoj situaciji nije došlo, a nakon provedenih aktivnosti možemo zaključiti kako učenici teško prihvaćaju tuđe mišljenje koje se ne slaže s njihovim. U 5.c. su učenici raspravljali o tome *Je li televizija korisna?*, a tablica 6. nam donosi njihove argumente.

Tablica 6: Argumenti za i protiv teze *Je li televizija korisna?*

ZA	PROTIV
<ul style="list-style-type: none"> • pratimo vijesti iz cijeloga svijeta • dokumentarci • učenje stranih jezika • učenje plesova • zabava • odmor 	<ul style="list-style-type: none"> • ometa pri učenju, može oštetiti vid • sadržaj često nije primjeren našem uzrastu • ovisnost, zapostavljanje učenja • nasilni sadržaji • važno je biti više u prirodi • oduzimanje slobodnog vremena

Učenici su se cijelo vrijeme držali pravila u raspravi s tim da su na početku dizali ruku i tražili pravo glasa. Pohvalno je što je svaki argument bio potkrijepljen primjerima. Nakon određenog vremena, došlo je do mijenjanja strana. Na kraju je strana koja je zagovarala negativan utjecaj imala više članova od one koja je zagovarala njezinu pozitivnu stranu. Na kraju ih je bilo desetero na strani štetnog utjecaja televizije, a sedmero za pozitivan utjecaj. Argumenti pomoću kojih je skupina pridobila članove druge strane su bili ti što televizija ima puno emisija koje niti odgajaju niti obrazuju, obiluju neprilagođenim stvarima, a u konačnici može i oštetiti vid. Posebno su ljuti što se na televiziji u dnevnom terminu prikazuje puno toga „bezobraznoga“ na televiziji. Kako su se učenici osjećali u ovoj aktivnosti istražili smo pomoću Likova iz bajki⁹ (slika 8).

⁹ Svarožić predstavlja radost i veselje; Neva Nevičica samopouzdanje i povjerenje u sebe; Regoč podrška i ohrabrenje; Palunko zbnunjenost i nesigurnost; Bjesomar razočaranje i bijes; Malik Tintilinić igra i zabava.

Slika 9: Likovi iz bajke

Iz slike 9. iščitavamo da su se učenici najviše identificirali s likom Malika Tintilinića (45%) koji je označavao igru i zabavu te sa Svarožićem (23%) i Regočem (20%). Evaluacije također upućuju na prevladavanje ugodnih emocija na nastavi. Učenicima je takav načina rada bio zabavan i osjećali su se kao da se igraju jer su se identificirali i sa likom Malika Tintilinića. Kod nekih učenika je ova metoda povećala povjerenje u sebe i njihovo samopouzdanje. Razlog tome je činjenica da su se mogli zalagati za nešto što oni podržavaju i pred ostalim učenicima. To su naše Neve Nevičice. Bilo je i učenika koji su bili zbunjeni i nesigurni, no na sreću su se samo dva učenika identificirala sa Palunkom. Važno je što nitko nije bio razočaran i bijesan što možda njihovo stajalište nije pridobilo više zagovornika i što su možda bili u manjini u usporedbi s drugom stranom. Bitno je da učenici nauče da se ne mogu uvijek svi složiti s njihovim mišljenjem te da zbog toga ne smiju biti razočarani, ljuti ili bijesni.

Intervju s učenicima

Nakon upoznavanja (i sudjelovanja) učenika s kreativnim nastavnim metodama te nakon provedenih evaluacija, učenici su zamoljeni da sudjeluju u intervjuu koji je trajao 15-ak minuta. Učenici su dobrovoljno pristali, a cilj je intervju bio dobivanje odgovora na pitanja vezana uz sudjelovanje u provedenim kreativnim aktivnostima. Neka od postavljenih pitanja bila su: „Kako si se osjećao sudjelujući u provedenim aktivnostima?“, „Koja ti se aktivnost najviše sviđela?“, „Bi li volio da ovako bude na svim predmetima?“, „U kojim ti je predmetima najdosadnije?“, „Što bi volio promijeniti u nastavi?“.

Važno je naglasiti da učenici za većinu provedenih nastavnih metoda nisu nikada čuli niti su u njima sudjelovali te su bili oduševljeni samom izvedbom nastave na takav način. Izjavili su da će se umnom mapom koristiti kako bi si olakšali učenje, provokacije su ih uputile na razmišljanje o problemu i s druge strane („u tuđim cipelama“), haiku pjesma i činkvina ih je jako opustila i zabavila, ali i oslobodila od straha pisanja pjesama. Najzanimljivija aktivnost im je bila provokacija koja ih je zaista isprovocirala i od njih zahtijevala da se bave rješavanjem problema s kojima se do sada nisu susretali. Voljeli bi da tako bude na svim nastavnim predmetima, posebno u matematici koju su naveli najdosadnijom, ali ne iz razloga što matematiku znaju pa se dosađuju, nego upravo suprotno. Promijenili bi puno toga, a najviše od svega bi promijenili nastavnike da budu malo opušteniji i kreativniji.

RASPRAVA

Rezultati istraživanja (anketa) pokazuju kako učitelji smatraju kreativnost važnom sastavnicom nastave, ali i života općenito. Smatraju sebe kreativnima i odgovornima za potica-

nje kreativnosti u svome razredu, potiču učenike na rješavanje problemskih zadataka, izmjenjuju socijalne oblike, ali ipak predmete umjetničkih područja (86%) vide kao najprikladnije za razvoj i poticanje učeničke kreativnosti. Najvažnijim poticateljima učeničke kreativnosti učitelji smatraju nastavne metode (93%) i motivaciju (71%).

Iz intervjua s učiteljima doznajemo da se u predmetima iz prirodnih područja najmanje potiče kreativnost učenika zbog ozbiljnosti sadržaja koje je potrebno usvojiti te dodatne pažnje i koncentracije koju je potrebno usmjeriti na zadatak kako bi on bio uspješno riješen. Pored toga, u matematici se uglavnom na jedan postavljeni zadatak traži točno određeno rješenje pa se ni iz toga razloga ne ostavlja previše mjesta za uvjete u kojima bi se mogla poticati kreativnost. Nastava matematike koncipirana je na način da se u njoj ne polazi od problema i ne daje se mogućnost učenicima da sami pronalaze rješenja, nego im se daju gotovi algoritmi koje je potrebno mehanički primjenjivati. Mehaničko učenje ne poštuje zakonitosti spoznajnoga procesa te se ono svodi na memoriranje činjenica i generalizacija, što za učenike nema odgovarajućeg shvatljivoga značenja (Bognar i Matijević, 2005). Dobiveni rezultati otvaraju problematiku poticanja kreativnosti u nastavi matematike na kojoj je u narednom vremenu potrebno intenzivnije raditi. Pohvalno je to što učitelji ipak prepoznaju kreativnost učenika po kreativnim i originalnim rješenjima (prema njihovim riječima, u okviru onih predmeta u kojima je to moguće), individualno ih prate i izvan okvira same nastave (sudjelovanjem u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, priredbama te drugim događanjima u školi i izvan nje).

Rezultati istraživanja učenika govore o prevladavanju ugodnih emocija u trenucima kada su se koristili suvremenim nastavnim metodama što se može vidjeti i iz njihovih činkvina, haiku pjesama, umnih mapa i drugih suvremenih nastavnih metoda koje su prikazane u radu. Do sličnih su rezultata došli i Kragulj (2011), Bognar i Dubovicki (2012), Dubovicki (2013). Intervju s učenicima potvrđuje njihovo zadovoljstvo i oduševljenje nastavom u kojoj (uz pomoć navedenih metoda) mogu biti cijeli sat aktivni, izmjenjivati aktivnosti, socijalne oblike i suočavati se s dosad nepoznatim situacijama i provokacijama. Osim samih metoda, učenici su bili iznimno zadovoljni i s novim načinom evaluacije nastave koja se izvodila uz pomoć lica osjećaja, likova iz bajki, kocke s nalijepljenim upitnim riječima (šest univerzalnih pitanja) mikrofona i drugih (Bognar, B., 2010).

Sljedeća problematika koja se u ovome radu otvara je činjenica (koju učenici iznose u intervjuu) kako su učenici po prvi put sudjelovali u gotovo svim provedenim kreativnim aktivnostima, kao i evaluacijama. Navedeno nas upućuje na to da se učitelji u svojoj nastavi nedovoljno koriste metodama kojima se može poticati učenička kreativnost, iako naglašavaju kako je kreativnost iznimno važna za nastavni proces i učenje, kao i u svakodnevnome životu. Postavlja se pitanje, potiču li učitelji kreativnost svojih učenika nekim drugim kreativnim nastavnim metodama koje nismo istražili ili su još uvijek nedovoljno upućeni u one nastavne metode koje potiču kreativnost? Na ova je pitanja svakako potrebno potražiti odgovore u nekom od budućih istraživanja koje prelaze okvire ovoga rada.

Rezultati istraživanja pokazuju da kreativne nastavne metode predstavljaju poticaj učeničkoj kreativnosti te je potrebno što više se njima koristiti u nastavi. Pored razvoja učeničke kreativnosti, ove suvremene metode pokazuju višestruku dobit za učenika (i učitelja) u vidu ugodne klime, motivacije za nastavne aktivnosti i sadržaje, oslobađanje od straha te bolju komunikaciju.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Učitelj se u svom radu ne smije zadovoljavati uvijek istim, poznatim i utvrđenim oblicima i metodama rada. Učitelj koji u sebi nosi kreativne porive tragać će, oslušivati potrebe i interese učenika, istraživat će i osjetiti što se zbiva te pronaći metode pokretanja i protoka kreativnih procesa kao i put do svakoga učenika.

Učenici su kreativni u onoj mjeri u kojoj im mi to dopustimo. Moramo stalno pronalaziti inovativne metode koje nisu dosadne učenicima i koje im omogućavaju što više samostalnoga rada, metode u kojima će učitelji biti suradnici, medijatori, voditelji, poticatelji i motivatori, a učenici istraživači. Tek kada se učenik bude osjećao slobodnim i podržanim, moći će biti kreativan.

Naime, uspješan nastavni rad ne može se definirati zahvaljujući samo nastavnim metodama, nego i mnogim drugim čimbenicima koji nastavničko zanimanje definiraju kao jedno od najkompleksnijih i najzahtjevnijih.

LITERATURA

- Abrandt Dahlgren, M., Hult, H., Dahlgren, L. O., Segerstad, H. H., i Johansson, K. (2006). From senior student to novice worker: Learning trajectories in political science, psychology and mechanical engineering. *Studies in Higher Education*, 31(5), 569-586.
- Ball, D. L., i Forzani, F. (2009). The work of teaching and the challenge for teacher education. *Journal of Teacher Education*, 60(5), 497-511.
- Bognar, B. (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak*, 145(3), 269-283.
- Bognar, B. (2010). Škola koja razvija kreativnost, preuzeto s <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=4>, 22. 11. 2013.
- Bognar, L. (2006). Suradničko učenje u sveučilišnoj nastavi. *Život i škola*, 52(15-16), 7– 16.
- Bognar, L. (2010). Poticanje kreativnosti budućih učitelja u nastavi, preuzeto s <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=8>, 15. 3. 2013.
- Bognar, L. (2011). Odgoj na sveučilištu. *Život i škola*, 57(2), 165-175.
- Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. *Napredak*, 153(1), 9-20.
- Bognar, L., i Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bognar, L., i Dubovicki, S. (2012). Emocije u nastavi. *Croatian Journal of Education*, 14(1), 135-153.
- Cindrić, M., Miljković, D. i Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP.
- Cjelovita kurikulumna reforma (2016). Okvir nacionalnog kurikulumu (ONK), preuzeto s <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf>, 2. 5. 2016.
- Dubovicki, S. (2012). Poticanje kreativnosti u udžbenicima razredne nastave. *Pedagogijska istraživanja* 9(1-2), 205-221.
- Dubovicki, S. (2013). Povezanost kurikulumu učiteljskog studija i razvoja kreativnosti studenata. (neobjavljena doktorska disertacija) Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Jaušovec, N. (1987). *Spodbujanje otrokove ustvarjalnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jurčić, M. (2013). Pedagoško-didaktička umijeća suvremenog učitelja u izvođenju nastave. U N. Hrvatić i A. Klapan (ur.), *Pedagogija i kultura* (str. 191-198) Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
- Kragulj, S. (2011). Odgojno-obrazovna klima u sveučilišnoj nastavi. *Život i škola*, 57(1), 35-60.
- Kroflin, L. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
- Koludrović, M. (2009). Pitanja i zadaci u udžbenicima kao elementi poticanja divergentnog mišljenja. *Pedagogijska istraživanja*, 6(1-2), 179-190.
- Koludrović, M. i Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12(2), 427-439.
- Marzano, R. J., Pickering, D. J. i Pollock, J. E. (2006). *Nastavne strategije: Kako primijeniti devet najuspješnijih nastavnih strategija*. Zagreb: Educa.
- Matijević, M. i Radovanović, D. (2011). *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine.
- Mohamad, N., Suhaimi, F. H., Das, S., Salam, A., Bujang, S. M., Kamarudin, M. A., Siraj, H. H., i Zurinah, W. (2009). Problems based learning facilitation: New challenges to higher education educators. *International Medical Journal*, 16(4), 243-246.
- Munjiza, E. i Skender, B. (2005). Contemporary teaching and teaching values. U A. Peko (ur.), *Contemporary teaching* (str. 65-73). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet u Osijeku
- Nadjafikhah, M., Yaftian, N. i Bakhshalizadeh, S. (2012). Mathematical creativity: some definitions and characteristics. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 31, 285 – 291.

- Nickerson, R. S. (1999). Enhancing creativity. U R. J. Sternberg (ur.), *Handbook of creativity* (str. 392-430). New York: Cambridge University Press.
- Peko, A. i Pintarić, A. (1999). *Uvod u didaktiku hrvatskog jezika*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Renzulli, J. S. (1999). What is this thing called giftedness, and how do we develop it? A twenty-five year perspective. *Journal for the Education of the Gifted*, 23(1), 3-54.
- Renzulli, J. S. i Reis, S. M. (1997). *The schoolwide enrichment model: A how – to guide for educational excellence*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
- Rubenzon, R. (1981). The Role of the right hemisphere in learning and creativity implications for enhancing problem solving ability. U J., C. Gowan, J. Khatena, E., P, Torrance (ur.), *Creativity: It is Educational Implications* (str. 272-288). Dubuque, Iowa, USA: Toronto, Ontario, Canada: Kendall/Hunt Publishing Company
- Sternberg, R., J. (2003). Creative thinking in the classroom. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3), 325-339.
- Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble Commerce.
- Treffinger, D. J., Young, G. C., Selby E. C. i Shepardson, C. (2002). *Assessing creativity: A guide for educators*. Sarasota, Florida: Center for Creative Learning.
- Trškan, D. (2006). Motivacijske tehnike u nastavi. *Povijest u nastavi* 4(7), 19-28.

The Attitudes of Teachers and Students on the Teaching Methods as the Incentives of Student's Creativity

Abstract: This article discusses the importance of creativity in everyday life, especially in the classroom where creativity has all kinds of roles. Besides creativity, the article emphasizes the importance of teaching methods by which students learn more easily, develop critical thinking, change social forms, get rid of their fear, suppress boredom and are intrinsically and extrinsically motivated for most activities in which they actively participate.

The aim of this article is to examine the attitudes of teachers and students towards teaching methods as possible incentives of student's creativity. Based on the triangulation which is used in the research, results are collected with the help of surveys, evaluation of some modern teaching methods and interviews (with teachers and students). Research results showing that teaching methods affect incentives of student's creativity, creating a positive environment, motivate students for instructional content, suppress boredom and encourage students to divergent thinking.

Key words: creativity, teaching, teaching methods, students¹⁰, teachers¹¹.

Unterrichtsmethoden als Förderer der Schülerkreativität

Zusammenfassung: Im Beitrag wird die Bedeutung der Kreativität im Unterricht problematisiert, wo sie eine vielfältige Rolle innehat. Neben der Kreativität wird auch die Bedeutung von Unterrichtsmethoden betont, mit deren Hilfe die Schüler besser lernen, ihr kritisches Denken entwickeln, Sozialformen austauschen, Aktivitäten vorschlagen, sich von der Angst befreien, die Langeweile unterdrücken sowie intrinsisch und extrinsisch für die meisten Aktivitäten motiviert sind, an denen sie aktiv teilnehmen.

Das Ziel dieses Beitrags ist die Erforschung von Einstellungen der Lehrer und Schüler zu Unterrichtsmethoden als möglichen Förderern der Schülerkreativität. Auf der Grundlage der bei der Untersuchung angewendeten Triangulation wurden die Ergebnisse mit Hilfe von Umfragen, Bewertungen der einzelnen modernen Unterrichtsmethoden und Interviews (mit Lehrern und Schülern) gesammelt. Die Ergebnisse der Untersuchung zeigen uns, dass die Unterrichtsmethoden die Förderung der Schülerkreativität beeinflussen, ein angenehmes Klima schaffen, die Schüler für den Lerninhalt motivieren, die Langeweile unterdrücken und die Schüler zum divergenten Denken anregen.

Schlüsselbegriffe: Kreativität, Unterricht, Unterrichtsmethoden, Schüler¹², Lehrer¹³.

¹⁰ The term student means persons of both genders who participate in realization of teaching in elementary schools.

¹¹ The term teacher means persons of both genders who teach in elementary schools.

¹² Der Begriff *Schüler* bezieht sich auf Personen beider Geschlechter, die sich an der Realisation des Grundschulunterrichts beteiligen.

¹³ Der Begriff *Lehrer* bezieht sich auf Personen beider Geschlechter, die in der Grundschule unterrichten.